

Tarragona

sota les

bombes

Crònica d'una societat en guerra
(1936-1939)

Edició, presentació i apunts biogràfics
a cura de M. Elena Virgili i Bertran

Lluís
de Salvador i Andrés

MEMÒRIA **XX**
del segle

Memòria del Segle XX - 5

TARRAGONA
SOTA LES BOMBES

Crònica d'una societat en guerra
(1936-1939)

LLUÍS DE SALVADOR I ANDRÉS

Edició, presentació i apunts biogràfics
a cura de M. Elena Virgili Bertran

Cossetània
EDICIONS

Editat amb la col·laboració de

**Ajuntament de
TARRAGONA**

Àrea de Cultura

Primera edició: setembre del 2005

© Hereus de Lluís de Salvador i Andrés / M. Elena Virgili Bertran
© Cossetània Edicions

Director de la col·lecció:
Josep M. Figueres Artigues

Membres del consell assessor:
Ramon Alberch, Albert Balcells, Joaquim Ferrer, Antoni Furió,
Eugeni Giral, Jordi Planes i Sebastià Serra

Edita: Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Fotografia de la coberta:
trimotor Savoia-Marchetti S79, després d'un bombardeig
(Autor desconegut / Cedida per Alfons Civit Martínez)

Impressió: Romanyà-Valls, SA

ISBN: 84-9791-145-8

Dipòsit legal: B-34.662-2005

PRESENTACIÓ

L'any 1994 el Sr. Ramon de Salvador va fer donació a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona d'una caixa plena de documents, que havia escrit el seu pare, el periodista Lluís de Salvador i Andrés. Alguns d'aquests papers eren pràcticament il·legibles i d'altres estaven molt estripats, però amagaven una part molt important de la història de Tarragona, són el testimoni d'uns fets que van marcar la vida de molts tarragonins. Salvador va escriure una crònica dels bombardeigs que patí la ciutat entre l'abril del 1937 i el gener del 1939, i una memòria de gairebé 200 quartilles on explicava com transcorria la vida quotidiana, i els principals esdeveniments polítics i socials de la ciutat durant la Guerra Civil Espanyola. La causa del mal estat en què ens ha arribat la documentació és que Salvador es va endur els papers amb ell i la seva família quan va haver d'exiliar-se a França. Al cap de poc temps d'estar-hi instal·lat, esclatà la Segona Guerra Mundial, el país veí va ser ocupat per l'exèrcit nazi i això va empènyer Salvador a amagar els papers enterrant-los en un lloc proper al riu Garona, per por de possibles represàlies. Però

una revinguda del riu va inundar els terrenys i l'aigua els va malmetre. Tot i les angoixoses vicissituds que va haver de passar a causa d'aquesta documentació, la continuà guardant pensant que un dia aquells papers podrien ser publicats.

Malauradament, les quartilles que transcrivim en aquest volum no ens han arribat, pels motius exposats, en unes condicions mínimes per tal de poder ser llegides íntegrament; algunes fins i tot és impossible llegir-les, manquen parts importants i sobretot les quartilles que tocaven a les tapes no s'han pogut recuperar; calculem que se n'han perdut una quarantena. En aquest cas les hem hagut d'ometre i en d'altres, quan només mancaven fragments, hem intentat aproximar-nos, si era possible, al que hi havia escrit o bé hem deixat l'espai entre claudàtors. Salvador va utilitzar, per escriure la seva crònica, un paper en alguns casos de molt mala qualitat, sovint el paper era reaprofitat, escrit per l'altra banda. Una part està escrita a mà i en llapis i l'altra a màquina. Cal recordar les crides que es feien a la població, sobretot des de l'editorial dels diaris, perquè els fessin arribar paper vell i roba per possibilitar la sortida dels diaris al carrer. L'escassetat d'aquest producte va fer minvar, en un primer moment, el nombre de planes i les dimensions dels diaris fins que van haver de plegar, el *Llibertat* el febrer del 1938 i el *Diari de Tarragona* l'agost del 1938.

Pel que fa a la temàtica ens explica, en un to semblant als articles que publicava a l'editorial del diari, alguns dels fets de la vida quotidiana amb molt de detall; tracta de l'alimentació, les cues, els preus dels productes, la gana, la manca d'electricitat, les institucions matrimonials; del món de la cultura i el patrimoni ar-

tístic i documental; els fets polítics i socials més rellevants; la vida a la rereguarda des dels bombardeigs, la construcció de refugis o l'arribada d'evacuats; la cultura i les festes i un llarg etcètera; no només ho exposa sinó que fa una reflexió sobre què en pensava.

Salvador intentà reflectir com s'organitzà la vida a la rereguarda tot i que en alguns moments la normalització de la vida ciutadana que vol mostrar ens pot semblar una mica ideal, probablement més pel desig que fos així que no pas perquè es correspongués amb la realitat. També entenem que amb els seus escrits volgués encoratjar els ciutadans mostrant la seva il·lusió pels avenços de la revolució. Salvador era un home de pau, segons explica Josep Recasens i Jordà, director del *Llibertat* i amic seu, no era cap extremista, era un home molt moderat que veia les coses en la seva justa mesura. De fet, veiem que intenta ser objectiu i exposar els fet tal i com van passar sense voler significar-se cap a un sector o un altre, i en alguns casos justificant algunes actuacions que van tenir lloc per la difícil situació que s'estava vivint.

El que aquí transcrivim és el que ens ha arribat, no sabem si Salvador hauria rectificat o ampliat la informació que s'hi recull en cas que hagués tingut l'oportunitat de publicar-ho. Creiem que va guardar els papers sense fer cap afegit posterior perquè veient com es va desenvolupar el conflicte posteriorment potser n'hauria fet algun comentari. Pensem que va començar a escriure-ho a partir de quan deix la direcció del *Diari de Tarragona*, el febrer del 1938, i fins pocs mesos més tard, ja que no esmenta la batalla de l'Ebre ni reflecteix els darrers dies de la Tarragona republicana. Nosaltres hem estat fidels al seu testimoni, al que va escriure i en

l'ordre que ell ho va fer. En alguns casos feia constar que un fragment explicatiu havia d'intercalar-se en un altre apartat i així ho hem fet, la resta l'hem deixat tal i com ell ho va redactar.

On sí que veiem reflectida la seva indignació i ràbia envers els fets que van passar a la ciutat i on mostra més el seu posicionament és en uns fulls que, com els que transcrivim, ens han arribat molt fragmentats. En aquest cas el text està escrit en castellà i el va titular *Tarragona sacrificada*, on parla del crim arqueològic, cultural i artístic que patí la ciutat, però sobretot de la tortura que va patir la població civil amb els continus bombardejos a què va estar sotmesa; escriu:

La frecuencia e intensidad en que se producían dan fe de la continua angustia y zozobra con la que han vivido durante más de dos años, los vecinos de la ciudad. No las reflejan, con todo, exactamente, porque si el número de bombardeos efectivos queda especificado, no así el de las veces innumerables que, por haber sido señalada la proximidad de la aviación enemiga, se han hecho funcionar las señales de alarma, que obligan al vecindario a acogerse en los refugios.

Salvando ciertos periodos de calma, siempre breves relativamente, las alarmas producidas durante el día, en muchas ocasiones, han sido en número de cuatro a seis, y otras tantas durante la noche. Estas alarmas afectaban, naturalmente, a todo el vecindario que se albergaba en la capital, incluso el que pernoctaba en las afueras [...] ha supuesto para los tarraconenses, ese vivir desesperado durante muchos meses siempre pendiente el lúgubre alarido de las sirenas, con la ciudad totalmente a oscuras durante las noches y siempre bajo la amenaza de un aviso tardío, caso de venir directamente el ataque aéreo por la parte del mar. Para

comprender lo espantoso de semejante vivir hace falta haber visto a los ciudadanos en las más crudas noches de invierno obligados a abandonar sus lechos cuatro o cinco veces en plena helada para correr, mal vestidos, con sus pequeñuelos envueltos en mantas, con sus enfermos y tullidos a cuestas, a las galerías subterráneas. Galerías donde, si eludían los peligros de los explosivos, no así el de las terribles corrientes de aire, más terribles aún contra los que las han de soportar en un estado de gran depresión física y moral. Y esto un día y otro día, un mes y otro mes, con persistencia agotadora y cruel capaz de derrumbar el ánimo más sereno y vencer la resistencia nerviosa más tenaz.

Cal recordar, com explica Jordi Piqué, que Tarragona fou la ciutat de la rereguarda que més agressions patí de l'aviació fàcciosa, amb 144 atacs aeris entre abril del 1937 i gener del 1939. El balanç final d'aquesta indiscriminada i criminal actuació va ser de 230 morts i més de 350 ferits; sense comptar els danys materials soferts en tota la ciutat. Salvador deia: "La vida soportada por los tarraconenses bajo el azote diario de los bombardeos y las alarmas es una verdadera vida de frente de lucha. Vida parecida a la de las trincheras y parapetos."

Aquest esborrany el devia escriure amb posterioritat a l'entrada dels nacionals a la ciutat, el 15 de gener del 1939, quan ja no estava a Tarragona, perquè diu:

Tarragona ha caído en poder de los invasores. Y los invasores la han hallado convertida en un montón de ruinas. Como ocurrió con Guernica y con Durango. Y como entonces, también, los traidores a su patria dirán ahora al mundo que quiera oírles, que han hallado Tarragona en ruinas, porque los rojos antes de abandonarla la han destruido.

El to amb què ho escriu és molt més dur i denota la ràbia que sentia en aquells moments, a diferència del to més amable i esperançador amb què va escriure les quartilles que transcrivim.

Una part important de la donació són els documents relatius als bombardeigs que ell va titular *Memòria relativa als bombardejaments soferts per la població de Tarragona. Període comprès entre els mesos d'abril de 1937 a gener de 1939*, on especifica els atacs aeris que va patir la ciutat amb gran quantitat de detalls tant de com va anar la incursió com de les zones afectades, els morts i ferits i fins i tot on vivien i on es van enterrar les víctimes. No els hem transcrit ja que ens consta que l'original, amb fotografies i plànols, va ser lliurat pel seu autor a les autoritats militars de la frontera francesa i tenim l'esperança que algun dia apareixeran; això permetria, si el seu estat de conservació és millor que la còpia que conservem, poder-los transcriure íntegrament.

Com va escriure el mateix Lluís de Salvador al seu amic tarragoní, l'impressor Josep Pau Virgili Sanromà, esperava que algun dia el que ell escrivia es donés a conèixer i li quedava "el sol confort que potser, dintre d'uns anys, quan jo ja no hi sia, alguna cosa del que faig pugui sortir a la llum a profit dels que em succeïxin i en homenatge pòstum meu a Tarragona, a l'art i a la cultura". Les "generacions futures" de les que parlava Salvador podran llegir, després de més de seixanta anys, una part del que ell deixà escrit. Serveixi aquesta publicació d'homenatge al seu autor, Lluís de Salvador i Andrés, i a tots els qui, com ell, van lluitar i continuen lluitant per la llibertat.

Volia agrair als fills de Lluís de Salvador, el Ramon i la Montserrat, la confiança dipositada en la Biblioteca

Hemeroteca Municipal, al fer-nos donació d'una documentació conservada durant tants anys. A Josep M. Figueres, director de la col·lecció Memòria del Segle XX, i a Cossetània per l'interès mostrat des d'un principi i que ha fet possible que una part dels escrits sigui a les vostres mans. I finalment a la Rosa M. Fortuny i al José Manuel Abad per l'ajut a l'hora de la transcripció, algunes vegades força complicada, i al Joan Gisbert pels seus comentaris, sempre benvinguts, sobre la publicació.

LA VIDA QUOTIDIANA

[...] Aspirant aquesta crònica a ofrenar als tarragonins de l'esdevenidor una visió tan detallada i exacta com fos possible del que era la vida a Tarragona durant la guerra d'invasió feixista no ens sap greu que en algun [...] lector de depurat criteri, jutgi que incorrem en puerilitats. No escrivim, ni podem escriure, únicament per a criteris selectes ni pretenem fer història d'alta volada. Volem i podem, això si, reflectir exactament el drama d'un poble sotmès a les majors dificultats i privacions, als majors sacrificis imposats per la guerra. I no ens [...] fer-ho amb tant de detall, que al poble tarragoní del demà, senzill, generós i sensible com tot el poble, li sembli en llegir aquestes ratlles, escrites (vivament) de cara a la seva consciència o a la seva sensibilitat, que viu els mateixos tràgics moments pel qual passaren els seus antecessors.

Ara no [causi a algú] cap estranyesa que dediquem tant d'espai al capítol present, en el qual es fa una descripció detallada de la lluita mantinguda pel veïnat de Tarragona durant la guerra, per tal de poder atendre el problema vital de l'alimentació.

Així, a banda, divulgant uns fets que ja constitueixen una experiència valuosa, i qui sap si [foren] un bon servei a les generacions de l'esdevenidor que —no ho desitgem pas— [es puguin trobar en una situació semblant ?].

El sabó

Com que escassejava la sosa, emprada bàsicament en la fabricació del sabó, a les darrerries del 1937 i començament del 1938, aquest article tan indispensable en la vida domèstica arribà a mancar totalment a Tarragona. El problema hauria estat molt greu si la gent, fent qui sap les combinacions i valent-se de qui sap els mitjans, no se n'hagués pogut procurar dels pobles on n'hi havia o d'allí on, com que tenien reserves de sosa, encara se'n fabricava.

Es produí en aquest temps un altre dels més repugnants fenòmens d'especulació mercantil: van aparèixer als establiments, en els moments que no hi havia sabó corrent de bugada, gran quantitat de sabó en pastilles empaquetades i amb marca, que no eren altra cosa que sabó comú, amb un xic d'essència odorant en el [millor] dels casos. Aquestes pastilles, que tenien un valor no superior a deu o quinze cèntims, eren venudes a 4, 5 o 6 pessetes cada una. Amb la particularitat que molts ciutadans acudiren a aquest recurs per tal de poder rentar la roba més indispensable.

És clar que es dictà una disposició oficial per la [qual es prohibia] la venda de sabó en pastilles en la forma esmentada. Dissortadament, però, passarà allò que sempre ha passat a Espanya: la disposició era bona però no era acatada ni es feia acatar pels encarregats d'aquesta missió.

Un altre cas a anotar és el següent: als comerços es venien uns paquets d'uns *polvos* especials, per tal de, barrejant-los amb oli i aigua, fabricar sabó de sosa. El paquet, que devia pesar uns 200 grams, costava quatre pessetes. Amb la qual cosa el fabricant del producte, persona sens dubte llesta i de recursos, aconseguia vendre la sosa a 20 pessetes el quilo, en uns moments en què no es podia fabricar sabó corrent a diverses localitats de Catalunya, per manca d'aquell producte químic.

A Tarragona alguns particulars van fabricar, per a ús propi, sabó substituint la sosa per la calç, seguint el procediment usual que és ben conegut. Era un sabó defectuós perquè resultava molt tou i es desfeia entre els dits. S'emprava, doncs, només com a recurs suprem.

Amb tot això, el Govern es procurà sosa per a la saponificació, i a Tarragona es va tornar, al mes de març, a distribuir en forma racionada després de prop de dos mesos de no haver-ho pogut fer. Durant tot aquest temps, però, fou subministrat sense interrupció aquell article mitjançant recepta dels metges a les famílies que tenien malalts o infants de bolquers.

Acabarem indicant que foren posats a la venda en aquella època diferents productes naturals substitutius del sabó, entre ells, la dita *pedra* o *terra sabonera*, d'efectes molt limitats, i fins la *pedra pómez* en pols, purament mecànics i ineptes, per tant, per a la neteja de robes.

Un període d'abundor de peix

Durant tot el mes de maig del 1938, es produí als mercats de Tarragona una considerable abundor de peix, ja que les barques en capturaven en considerable

quantitat i la sortida d'aquell article cap a altres localitats va quedar molt reduïda. Amb tot, els preus del peix seguiren essent molt alts, especialment en les classes selectes i fins en moltes de les corrents.

El lluç, les mòlles, els burros, el rap, els pops, etc. es feien pagar al voltant de les onze pessetes la lliura de 400 grams. La maire, la llúcera, a unes vuit pessetes. La sardina petita, a cinc pessetes. Únicament es venia llavors, relativament barat com ja diem en altre lloc, el peixet menut barrejat que abans ni tan sols es cotitzava al Serrallo, on se l'anomenava "peix de gat", i la maire o llúcera també petita —d'uns sis a vuit centímetres de llargada—, que en altres temps era retornada a la mar quan n'entraven a les xarxes. Aquesta mena de peix era possible comprar-lo per aquella època esmentada a pesseta la lliura de quatre-cents grams. A les darreries de maig, però, algun dia s'arribà a pescar tant que s'arribà a vendre al públic fins a cinquanta cèntims el quilo. El preu més corrent, però, era el de 2,50 pessetes el quilo.

Una nova indústria

L'enorme encariment que experimentaren tots els articles alimentaris a començaments de l'any 1937, determinà l'encariment d'un article tan corrent en el consum com són les arengades. Totes les que es venien als mercats de Tarragona eren, abans, de producció forana. Res no té d'estrany, per tant, que a desgrat del bon preu a què es cotitzaven, arribessin a mancar del tot.

En temps normals, tota la sardina que es pescava a la costa tarragonina, sense excepció, era duta als mercats locals i als dels pobles de l'interior, per al seu con-

sum en fresc. En produir-se, però, aquell fet esmentat, alguns traginers del barri del Serrallo conceberen la idea de dedicar la sardina pescada a l'elaboració d'arengades, car així els prometia guanys molt més crescuts.

L'exemple impactà al barri, i aviat foren diverses cases les que es dedicaren a aital indústria de preparació de les arengades, el condicionament de les quals es feia valent-se de caixes quadrades de fusta que també eren construïdes al barri, on funcionava un taller de serrament mecànic.

Per tal que la nova indústria pesquera no absorbís el total de la sardina capturada per les barques a perjudici del proveïment dels mercats, les autoritats intervingueren obligant a destinar una part proporcional de la pesca al consum en fresc. El preu de taxa fou fixat a cinc pessetes el quilo. Tot i així, el cert és que als mercats hi anava molt poca sardina, cosa que motivava llarguíssimes cues al davant dels llocs de venda; i per altra banda, els venedors es valien de mil recursos per tal de burlar la taxa i, com hem dit en un altre lloc, el públic havia de pagar aquell peix en moltes ocasions, si en volia, a vint-i-cinc pessetes el quilo. Cert també que alguna vegada, en ésser denunciat això pels compradors, les autoritats obligaren els venedors immediatament a vendre l'article a preu de taxa.

A les darreries de l'any 1937 la freqüència dels bombardeigs per la banda del Serrallo esporuguí en tal forma els seus veïns que, com ja hem dit, desallotjaren gairebé totalment el barri. Els industrials dels quals tractem decidiren fer el mateix. Però no volent renunciar a les seves activitats, traslladaren els obradors de preparació a uns masos propers a la platja de l'Arrabassada,

on quedà localitzada aquella producció tan extraordinàriament lucrativa i que tan poc beneficià el sofert veïnat de Tarragona, condemnat, com sempre, a no poder menjar el peix de les seves aigües o a haver-lo de pagar a preus superiors que en qualsevol altre mercat consumidor de la nostra terra.

Innovacions en la indústria del peix salat

Ja hem dit abans que les circumstàncies per les quals passava el país en aquell temps, determinà l'establiment a Tarragona de la indústria de la saladura de sardines per tal de fer arengades. Com que el negoci que hom hi feia era gran a més no poder i la demanadissa creixia a desgrat de la carestia dels preus, els industrials del ram idearen la manera d'ampliar el seu negoci, ampliant també la matèria primera emprada en l'elaboració. D'acord amb aquest propòsit, es va recórrer a salar el peix anomenat "barat", d'una mida de deu centímetres aproximadament, cada un dels quals costava després al públic 0,50 pessetes. I també es salaven les lluceretes de la mateixa mida —les que es venien, com hem dit suara mateix, a deu rals el quilo— que un cop salades i posades a les caixes de consuetud, es cobraven a deu cèntims l'exemplar. Calculant que en un quilo n'entressin unes cent cinquanta en fresc, resulta que, un cop salades, valien quinze pessetes. Ens sembla que no caldrà exposar ací més xifres, per tal de convèncer els lectors que aquella elaboració resultava un gran negoci. Un negoci net de pols i palla. Potser fins i tot massa negoci, ateses les privacions i escassetats per les quals travessava el país.

Els preus de taxa imposats al peix

L'intent efectuat a les darrereries de l'any 1937 per la Generalitat de Catalunya per tal d'imposar u[n preu] de taxa al peix i impedir els escandalosos abusos que es venien cometent en la venda d'aquell article, fracassà d'una faisó absoluta des dels primers moments. Fins al punt, això, que es donà el cas de tenir exposats aquells preus de taxa a les portes dels mercats i a l'interior i, amb tot, el peix venut al preu que els plaïa imposar als venedors. Més encara: aquests [...] varen arrencar els bans de l'alcaldia on figurava la llista de preus de taxa.

Pel maig del 1938, com a conseqüència dels preus de taxa imposats pel Govern de la República i per la Generalitat juntament als articles de major consum, fou necessari taxar també el preu del peix amb els quals es seguiren cometent abusos. D'acord amb el que estava dispostat, el dimarts dia 31 de maig foren posades a les portes dels mercats les següents llistes de preus de taxa del peix:

Lluç	8,30
Escamarlans	8,30
Llenguado	8,30
Gamba	8,30
Pops i popets	4,85
Burret	3,00
Mòlles	5,30
Íd. roqueres	3,00
Pelut	1,40
Raps	3,70
Bogues, xucles	2,10
Sardina	1,40
Sardineta	0,55
Barat	2,10

Mussola	3,70
Rajada	3,70
Llissa	3,70
Llobarro	8,50
Sípies, sipions	8,50
Cananes	3,00
Llagosta	13,80
Musclos	1,85
Caramalet	3,70
Pagell	4,85
Aranyes, rates	4,85
Llucets	3,70
Maire, llúcera	2,10
Maireta	0,55

De la comparació d'aquesta llista de preus amb els que regien als mercats anteriorment, en deduirà el lector que la taxa imposada resultava avantatjosa per al consumidor, car posava a l'abast de les seves possibilitats, per modestes que fossin, algunes classes de peix que fins aquell moment s'havien cotitzat a preu de peix de luxe. Això vol dir que millorà la situació en aquest particular.

Considerant ara la qüestió de la banda del pescador i el comerciant, també cal reconèixer que no en sortien massa malparats. Comparats els nous preus de taxa amb els que regien a Tarragona abans del 19 de juliol, tenien a favor seu l'augment d'un cent cinquanta a un tres-cents per cent segons les classes de peix. Cosa que no deixava de representar un avantatge a favor seu. Sobretot tenint en compte que les condicions en què ara el pescador exercia la seva indústria eren molt més favorables que quan havia de treballar per a l'usurer o per al patró que l'explotaven de mala manera.

En resum, es pot dir que, amb la nova taxa fixada, en sortien beneficiats en realitat els dos factors interessats, o sia pescadors i consumidors. Cosa que no suposa pas afirmar que tots dos estaments en quedessin plenament satisfets. Ben lluny d'això, eren molts els ciutadans que afirmaven que els preus fixats eren massa crescuts en comparació amb els preus de taxa dels altres articles alimentaris. I per altra banda, els pescadors es planyien que la taxa hagués estat tan "rigorosa". Cert que fóra demanar massa entre nosaltres, que una disposició de Govern fos acceptada amb satisfacció per tothom i que, cosa més difícil encara, tothom es disposés a acomplir-la al peu de la lletra.

El primer dia que es va posar a la venda el peix al preu esmentat, o sia al de taxa, a les set del matí hi havia reunides al davant del Mercat, esperant entrar, llarguíssimes cues de gent que en total no devien sumar menys de dues o tres mil persones. Més d'un quart trigaren a poder entrar les darreres de la cua, quan arribà l'hora d'obrir les portes.

A les parades dels mercats hi havia molt de peix de totes menes. La gent s'hi amuntegà i es formaren les cues de consuetud, si bé més llargues que les dels altres dies.

Resultà, però, que en saber-se als pobles del voltant que el preu del peix havia estat taxat i que es venia més barat que en dies anteriors, arribaren de bon matí uns quants milers de forans que es dedicaren tot el temps que els va plaure a fer cues a les parades de peix i a proveir-se abundantament d'aquest article, mentre els tarragonins que havien d'anar a fer cua també per a les seves verdures i altres queviures, no tots van aconseguir proveir-se. I com que, per altra banda, als pobles

no els era venut als tarragonins, si hi anaven amb aquell propòsit, cap article alimentari, aquests darrers en resultaven fortament perjudicats.

Posat el fet a coneixement del conseller de Governació, fou disposat que en dies successius fos exigida als llocs de venda de peix la tarja de racionament de Tarragona per tal d'evitar aquell greu perjudici al veïnat.

Enèrgica actuació del Govern: establiment de justos preus de taxa

Ferm el Govern de la República en el seu propòsit d'acabar amb els criminals abusos dels especuladors i del comerç incontrolat, el dia 28 d'abril del 1938 es dictà una ordre de Proveïments per la qual s'establien al territori lleial preus de taxa per als principals articles alimentaris i altres d'indispensable consum a les llars.

El text de l'esmentada disposició, pel que fa a la part expositiva, el considerem digne de publicació atès el seu interès històric. Deia així:

ORDRE

Excm. Sr.: El Decret de la Presidència del Consell de Ministres del 27 d'agost del 1937 disposà que pels ministeris d'Agricultura i Hisenda i Economia, conjuntament, seria elevada a la dita Presidència una proposta raonada dels preus màxims que havia de percebre el productor en origen i els que havia de satisfer el consumidor al mercat pels articles considerats com de primera necessitat. [...] vingué en el dit decret que la fixació dels preus indicats seria objecte d'una Ordre ministerial revisable en el seu contingut cada tres mesos i sempre que es considerés indispensable.

ÍNDEX

Presentació.....	5
Lluís de Salvador i Andrés: apunts biogràfics.....	13
La vida quotidiana	21
El sabó.....	22
Un període d'abundor de peix	23
Una nova indústria	24
Innovacions en la indústria del peix salat.....	26
Els preus de taxa imposats al peix	27
Enèrgica actuació del Govern: establiment de justos preus de taxa	30
Preus d'alguns queviures pel mes de maig del 1938.....	33
La campanya contra els especuladors	35
Un cas escandalós	37
Un altre cas d'ocultació	37
Ocultacions als pobles	38

El robatori de verdures	38
El servei de transports	40
El servei de proveïments	42
Les cues	45
Col·lectivització dels forns	47
Els combustibles	48
Els medicaments	50
Els grups escolars	51
L'ensenyament	54
El segon ensenyament	55
La premsa	57
Els espectacles	59
Cinema cultural i artístic	61
Les millores urbanes	63
L'avinguda Pau Casals	63
Urbanització del Parc del Miracle	64
Enderrocament de l'exconvent de Santa Clara	66
Parc del Seminari. Pas de Ronda de la Muralla	67
La plaça de Palau	68
El camp d'aviació	68
La Granja de la Generalitat	70
Salvament del patrimoni artístic	73
Els museus	73
Una obra de depuració artística a la Seu de Tarragona	76
Les biblioteques i arxius	77
Lloable mesura de precaució	79

La vida política i social	81
Incendi de dos convents	83
El cas del POUM	92
El casal de les milícies ciutadanes.....	95
Les requisites i els seus abusos	97
Proselitisme que acaba amb enverinada rivalitat	101
Els successos de Maig	105
La mort de Francesc Ixart	108
Com esclatà el moviment	110
Conseqüències polítiques dels Fets de Maig	117
Els refugiats	121
Un episodi curiós	125
Els dos incendis de la Campsa	127
El segon incendi	131
La construcció de refugis	132
La Junta de Defensa Passiva	137
Una aurora boreal	142
De Tarragona estant se sentia el ressò del front de Terol	145
Arribada d'evacuats a Tarragona	148
L'art de la construcció.....	153
El pilot aviador tarragoní Emmanuel Orozco ...	155
El pilot Rafael Sanromà	160
Casos curiosos ocasionats pels bombardejos....	163
L'edifici del Seminari.....	167
Els ponts de Tarragona	169

El Comitè de Proveïments	170
L'actuació de les dones	175
Les institucions matrimonials	180
La delinqüència vulgar	182
La manca de fluid elèctric	183
Una perruqueria campestre	187
L'hora d'estiu	188
Els hospitals de sang	191
La Festa dels Infants	191
El règim de treball	193
Bibliografia	199